

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ**

**ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА**

Методичні рекомендації

Київ 2022

Авторський колектив:

Таран О. В., доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Запотоцький А. П.**, доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Сущенко В. Д.**, кандидат юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Шоповалова А. О.**, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ); **Дякін Я. О.**, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ); **Дзюбинський В. В.**, кандидат юридичних наук (ДКР НП України); **Соловійов Е. П.**, кандидат юридичних наук (ГУ НП в Миколаївській області)

Рецензенти:

Вознюк А. А. - завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Бурлака В. В. - начальник відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 21.06.2022 (протокол № 9)

О 37   Огляд місця події під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва [Текст] : метод. рек. / [Таран О. В., Запотоцький А. П., Сущенко В. Д. та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 32 с.

У роботі розкрито особливості організації і проведення огляду місця події під час розслідування порушення вимог законодавства про охорону праці, порушення правил безпеки під час проведення робіт з підвищеною небезпекою, порушення правил, що стосуються безпечного використання будівель і споруд та інших злочинів проти безпеки виробництва. Надано рекомендації щодо участі спеціаліста під час проведення огляду місця події.

Методичні рекомендації призначені для практичних працівників правоохоронних органів, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, а також для тих, хто досліджує відповідну проблематику.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні рекомендації щодо проведення огляду під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва	5
2. Огляд місця події під час розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.....	8
3. Огляд місця події під час розслідування порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд	16
4. Участь спеціаліста у проведенні огляду місця події при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва	21
Список використаних та рекомендованих джерел.....	31

Вступ

Під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва огляд місця події є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією від результатів якої нерідко може залежати успіх всього провадження.

Своєчасне проведення огляду місця події дозволяє визначити правильний напрям роботи слідчого, особливо у ситуаціях, коли первинною інформацією виступають повідомлення від адміністрацій підприємств, установ, організацій, медичних закладів або заява потерпілого (його родичів) про нещасний випадок.

Основне завдання огляду місця події можна сформулювати як визначення стану і положення об'єктів та предметів на місці події, щоб по них, у сукупності з іншими факторами встановити механізм та причини травматичної події.

Проведений аналіз слідчої практики засвідчив, що огляд місця події при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва не завжди є якісним та результативним. Це пов'язано з низкою причин, серед яких з одного боку – відсутність у слідчих спеціальних знань у галузі техніки та особливостей функціонування виробничого середовища, що негативно впливає на якість огляду, а з іншого боку – це об'єктивні причини, через які обстановка місця події нерідко зазнає змін.

Дійсно, в умовах інтенсивності виробництва зберегти обстановку на місці події у незміненому вигляді іноді буває досить складно або взагалі неможливо. Це може бути пов'язано з необхідністю негайного усунення впливу небезпечних виробничих факторів або надання постраждалому допомоги та виражатись у діях працівників або службових осіб підприємства, задля забезпечення безпеки працюючих, водночас ці дії можуть бути спрямовані і на приховування справжніх обставин травматичної події.

Тому особливого значення набуває необхідність швидкого прибуття слідчо-оперативної групи на місце події та його огляд. Будь-які зволікання у проведенні огляду місця події можуть призвести до втрати слідів злочину та зміненню обстановки на місці події. Крім того, в умовах виробничої діяльності існує ризик появи на місці події нових об'єктів, які не стосуються розслідуваної події, але можуть бути сприйняті як сліди злочину, що неминуче призведе до дезорієнтації слідства¹.

---

¹ Таран О.В. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці: монографія. К.: «ДІА», 2012. 352 с.

1. Загальні рекомендації щодо проведення огляду під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва

Загалом конкретна виробнича обстановка, як правило, орієнтує з чого необхідно почати огляд і які питання необхідно з'ясувати при цьому.

Але, у всіх випадках, починаючи роботу на місці події потрібно виходити з того, щоб визначити такий напрям огляду, який дозволить із самого початку отримати найбільш повне уявлення про характер травматичної події та обставини, у яких вона сталась.

За наявності на місці події трупа роботу потрібно починати з його огляду.

На вимогу ст. 238 КПК України зовнішній огляд трупа слідчий проводить за участю судово-медичного експерта або лікаря.

Участь судово-медичного експерта допомагає слідчому встановити час настання смерті, характер ушкоджень на тілі та одязі, а також виявити сліди крові, волосся, частин тіла як на місці події, так і на виробничому обладнанні, інструментах, вилучити їх та направити до судово-медичної установи для відповідного дослідження.

При огляді трупа з'ясовуються і фіксуються місце його розташування та поза, характер слідів на його одязі, наявність і характер пошкоджень, слідів та особливих ознак на тілі. Огляд та описання трупа слід проводити у наступній послідовності.

1. Труп необхідно сфотографувати разом із предметами та слідами, що знаходяться поруч із ним.

2. Детально описати позу трупа, його загальний вигляд, положення та положення його розчленованих частин відносно виробничого обладнання, знарядь.

3. Ретельно зафіксувати стан одягу.

3. Після опису положення та пози трупа необхідно перейти до його детального огляду. При цьому особливу увагу необхідно звернути на наявність слідів, які мають важливе значення для вирішення питання про характер травматичної події.

Під час огляду трупа не слід обмежуватися висуненням та перевіркою лише версії про нещасний випадок на виробництві. Така позиція є хибною, оскільки у всіх випадках необхідно також перевіряти чи не було особу вбито або чи не настала смерть внаслідок самогубства. Встановлення цих обставин у ході огляду місця події та трупа є одним з найважливіших завдань слідчого, оскільки від результатів цієї роботи залежить подальший хід розслідування. Ретельне дослідження характеру та локалізації тілесних ушкоджень, окремих деталей і всієї обстановки у сукупності дозволяє іноді з більшим ступенем ймовірності з'ясувати чи не було особи спочатку вбито, а потім інсценовано самогубство або нещасний випадок.

Хід і результати огляду трупа відображаються в окремому протоколі, в якому зазначаються підстави для проведення цих дій, описується все, що було

виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і у тому саме вигляді, в якому спостерігалось під час проведення дії.

Зазвичай виробництво являє собою складне утворення, що складається з великої кількості пов'язаних між собою елементів, тому реальні причини нещасного випадку, що призвели до травмування або загибелі людей, іноді можуть бути не там, де були допущені порушення правил виробничої безпеки та правил охорони праці, а в іншому місці. Такими місцями можуть бути сусідні та інші дільниці, пов'язані з першим єдністю виробничих процесів або комунікаційних (сировинних, електричних та ін.) ліній. У подібних випадках не завжди одразу вдається точно встановити межі території, яка підлягає огляду. Тільки під час самого огляду ці межі звужуються або розширюються. Іноді шкідливі наслідки допущеного порушення правил техніки безпеки можуть проявитися не на одній, а одночасно на декількох виробничих дільницях або ж навіть поза територією даного підприємства. Суттєву допомогу слідчому в ухваленні правильного рішення щодо визначення меж огляду можуть надати відповідні спеціалісти.

Ці обставини мають бути обов'язково взяті до уваги слідчим та враховуватись ним у кожному розслідуванні.

Питання про те, звідки починати огляд, переважно вирішується залежно від особливостей виробництва та характеру події. Але у всіх випадках під час огляду потрібно звертати особливу увагу на стан робочого місця, справність станків, механізмів та інструментів, ступінь та якість освітлення, вентиляцію, наявність необхідних запобіжних та попереджувальних засобів. Окрему увагу слід приділити з'ясуванню наявності і стану засобів індивідуального захисту з метою визначити їх захисні властивості, наявність або відсутність пошкоджень, їх характер, цілісність захисних механізмів, функціональну придатність, відповідність розміру тощо.

Іншим важливим завданням огляду місця події є виявлення травмуючого фактору та його характеристик. Для цього з'ясовується характер травми і дії постраждалого. Особливо ретельно під час огляду встановлюється стан машин та механізмів, технічних засобів захисту, матеріалів, що оброблюються, технології виконуваної роботи, стан засобів виробничої санітарії та параметри виробничого середовища.

Обов'язково складається схема місця події, робиться ескіз або креслення деталей, вузлів або механізмів, що стосуються обставин виникнення нещасного випадку. Потрібно зробити фотознімки, відеозапис місця події, кількість і зміст яких зумовлюється обставинами нещасного випадку. Під час вибору об'єкту для фотозйомки необхідно керуватися тим, що фотознімки повинні бути доповнюючим матеріалом та допомагати у розслідуванні обставин нещасного випадку, а не тільки відображувати загальну картину робочого місця. Крупним планом мають бути зафіксовані деталі машин та механізмів, інструменту та обладнання, дефекти огорожувальних пристроїв, якщо вони стосуються причин травми¹.

---

¹ Лановенко І. П. Охрана трудовых прав. К.: Наукова думка, 1975. С. 12.

Об'єктами огляду, як правило, є:

- місце знаходження трупа (якщо внаслідок травматичної події особа загинула);
- труп;
- місце, де стався нещасний випадок (робоче місце, ділянка, де проводились роботи, приміщення тощо);
- виробниче обладнання, частини машин, механізмів, пристроїв, деталей, інструментів, якими було травмовано працівника, засоби індивідуального захисту;
- цех (дільниця) в цілому для визначення технічного стану робочих місць, обладнання, аналогічних тому, на якому стався нещасний випадок, щоб встановити, чи діє в такому підрозділі запроваджена на підприємстві система безпеки праці.

При проведенні огляду місця події слідчі керуються загальними рекомендаціями та тактичними прийомами щодо проведення цієї слідчої дії, що не завжди виявляється достатнім, адже огляд місця події при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва має певні особливості і передбачає врахування значної кількості чинників, пов'язаних з функціонуванням виробничого середовища. Як наслідок, через те, що в процесі огляду поза увагою залишаються важливі обставини та сліди, нерідко виникає потреба у проведенні повторного огляду місця події, що негативно впливає на якість розслідування, адже повторний огляд у більшості випадків проводиться у обстановці, яка через різні причини зазнала суттєвих змін.

В ході огляду місця події повинно бути встановлено та відображено у протоколі наступні обставини:

1. Обстановка та стан місця події на момент огляду. Крім загального опису, обов'язковому відображенню у протоколі підлягає інформація про те, чи не була змінена обстановка на місці події та викладена суть змін, якщо вони відбулись.

2. Опис робочого місця (агрегату, машини, верстату, транспортного засобу та іншого обладнання), де стався нещасний випадок. Тут потрібно вказати точне розташування робочого місця, тип (марка), інвентарний господарський номер агрегату, машини, верстату, транспортного засобу та іншого обладнання.

3. Опис частини обладнання (будівлі, споруди), матеріалу, інструменту, пристосування та інших предметів, якими була спричинена травма. Потрібно конкретно зазначити їх наявність та стан.

4. Наявність та стан захисних огорожувальних та інших засобів безпеки (блокування, сигналізації, захисні екрани, кожухи, заземлення/занулення, ізоляції дротів тощо).

5. Наявність і стан засобів індивідуального захисту, якими користувався потерпілий. Зазначаються наявність сертифікованого спецодягу, спецвзуття, та інших засобів індивідуального захисту, їх відповідність нормативним вимогам).

6. Наявність загальнообмінної та місцевої вентиляції та її стан.

7. Стан освітлення і температури. Відображується наявність приладів освітлення та обігріву приміщень та їх стан.

Одночасно з оглядом місця події або одразу після його завершення доцільно проводити огляд нормативно-технічної документації, що стосується як самого процесу виконання того чи іншого виду робіт (операцій), так і його підготовки та організації. У зазначеній документації відображено відомості про технічний стан виробничого обладнання, організацію, підготовку та забезпечення ведення робіт (операцій), характер виробничих завдань, умови на виробництві, рівень підготовки працівників до виконання конкретного виду робіт, коло обов'язків працівників та службових осіб тощо. Крім того, залежно від обставин кримінального провадження, огляду підлягають і пояснювальні записки, заяви, скарги працівників підприємства щодо порушень вимог законодавства про охорону праці. До матеріалів кримінального провадження долучаються матеріали технічного розслідування нещасного випадку на виробництві після завершення такого розслідування¹.

2. Огляд місця події під час розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою

Під час проведення огляду доказову інформацію переважно отримують під час огляду місця, де стався нещасний випадок (зазвичай це робоче місце потерпілого), та місця, де зберігається документація підприємства (роботодавця) із подальшим або одночасним оглядом документів, що стосуються вчинення злочину.

Зважаючи на бланкетний характер диспозиції ст. 272 КК України, поряд з кримінальним, кримінальним процесуальним законодавством, відомчими нормативно-правовими актами, під час розслідування потрібно керуватись також положеннями трудового, цивільного, господарського законодавства та відповідними типовими й спеціальними інструкціями, положеннями тощо. Адаже саме в цих документах визначено порядок виконання робіт з підвищеною небезпекою. Відтак, обов'язковою складовою діяльності слідчого є зіставлення фактичних обставин розслідування і вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регламентують порядок та умови виконання робіт з підвищеною небезпекою, визначення (оцінка) відповідності дій окремих суб'єктів нормативно-правовим правилам та вимогам.

З цих позицій розглянемо деякі особливості проведення огляду.

У загальному розумінні робоче місце – це просторова зона дії, оснащена технічними засобами, в якій здійснюється трудова діяльність працівника (працівників), а робоча зона – це частина робочого місця, обмежена крайніми точками досяжності рук чи ніг працюючого із зміщенням на один-два кроки від центру робочого місця. На робочому місці розміщуються знаряддя, предмети і

---

¹ Таран О.В. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці: монографія. К.: «ДІА», 2012. 352 с.

продукти праці, тому межі робочого місця повинні забезпечити можливість виконання всіх дій технологічного процесу¹. Під час проведення огляду місця події наведені положення дають змогу правильно визначити межі огляду та зазначити відповідні відомості у протоколі, а також виокремити об'єкти, які підлягають огляду.

Огляд робочого місця, де стався нещасний випадок, крім відображення й фіксації характеристик та обставин, обов'язкових для будь-якого огляду, передбачає також пошук, оцінку та фіксацію специфічних даних щодо умов праці під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Слідчий повинен виходити з того, що відповідно до вимог законодавства роботодавець зобов'язаний забезпечити безпеку працівників під час експлуатації обладнання, виконання технологічних процесів, а також інструментів, сировини й матеріалів, що використовуються під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. У протоколі обов'язково потрібно зафіксувати інформацію про виробника, рік випуску, тип, марку, серійний, інвентарний номер машини, обладнання, агрегату та іншого обладнання, під час експлуатації якого стався нещасний випадок, оскільки це слугуватиме підтвердженням (або спростуванням) виконання (невиконання) роботодавцем або іншим суб'єктом своїх обов'язків.

Окрему увагу потрібно приділити фотографуванню загальної обстановки на місці події (розташування виробничого обладнання, місце зберігання інструментів, прилади, якими користувався потерпілий, наявність загороджувальних пристроїв, попереджувальних знаків та ін.), а також детальній фотофіксації найбільш важливих вузлів, деталей машин і механізмів, що допоможе з'ясувати умови, за яких стався нещасний випадок.

Слідчі під час проведення огляду часто не приділяють увагу такому важливому питанню, як з'ясування та відображення у протоколі відомостей про обстановку на робочому місці до настання нещасного випадку. Ця інформація має важливе значення для з'ясування цілої низки питань під час встановлення причин настання нещасного випадку, його механізму, встановлення причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) певних осіб та шкідливими наслідками тощо. Такі відомості можна отримати, наприклад, зі слів інших працівників або свідків нещасного випадку, про що обов'язково робиться відповідна відмітка. Загалом же, слідчий після прибуття на місце події, насамперед, має з'ясувати, чи відбулися зміни в обстановці, у чому вони полягали, хто був їх ініціатором, хто і коли їх здійснив та які для цього були причини.

Важливою складовою виробничої обстановки є захисні пристрої та інші засоби безпеки. Під час їх огляду потрібно зважати на те, що конструкція захисної огорожі повинна виключати можливість самовільного переміщення з положення, що забезпечує захист особи, яка працює; забезпечувати можливість

---

¹ Куликов В. И. Обстановка совершения преступлений и ее криминалистическое значение : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судопроизводство; прокурорский надзор; криминалистика». М., 1983. 23 с.

виконання передбачених дій, включаючи спостереження за роботою огорожувальних частин виробничого обладнання, якщо це необхідно; не створювати додаткові небезпечні ситуації; не знижувати продуктивність праці тощо. Наявність, найменування, стан та розташування захисних пристроїв має бути відображено в протоколі.

Найбільш ретельно потрібно оглянути, описати та сфотографувати частини машин, механізмів, приладів, деталей, інструментів та ін., якими було травмовано потерпілого, оскільки нерідко причини нещасного випадку встановлюються після такого огляду. Якщо огляд проводиться одразу після настання нещасного випадку та є можливість вилучення нестійких слідів (кров, відбитки пальців тощо), першочергову увагу потрібно приділити їх пошуку, фіксації та вилученню. Результати технічного боку огляду об'єкта (об'єктів), яким було травмовано потерпілого, доцільно відображувати в такому вигляді: 1) точне місце знаходження об'єкта, що оглядається; 2) власник машини, механізму, обладнання; 3) найменування, тип, марка, рік випуску, інформація про виробника та коротка технічна характеристика; 4) наявність паспорта, інструкції з експлуатації; 5) строк експлуатації (за нормами амортизаційних відрахувань), балансова вартість (якщо термін експлуатації сплинув – дата обстеження комісією щодо подальшої експлуатації, склад комісії та її висновки); 6) відомості про особу, за якою закріплено машину, обладнання, механізм; яким чином це оформлено; 7) наявність посвідчення (або іншого документа), що дозволяє роботу на цьому обладнанні (коли і ким видане); 8) наявність інструкції під час роботи на машині, механізмі, обладнанні; 9) дата проведення останнього технічного обслуговування, огляду; хто його проводив; 10) технічний стан основних вузлів та агрегатів; 11) показання приладів на момент огляду; 12) наявність сторонніх предметів на робочому місці.

У разі настання нещасного випадку під час технологічного процесу обов'язковому з'ясуванню підлягають операції такого процесу, їх послідовність і тривалість. Для цього доцільно ознайомитися з відповідною документацією, що регламентує цей технологічний процес. Особливу увагу потрібно звернути на те, які інструменти, прилади та пристосування потрібні для його здійснення.

Виконання робіт з підвищеною небезпекою нерідко здійснюється у шкідливих та небезпечних умовах. Тому важливо зафіксувати температурні показники (у тому числі вологість повітря, швидкість його руху, теплове випромінювання), вентиляційні характеристики (наявність, стан, спосіб) та стан освітлення (яскравість, наявність комбінованого освітлення, рівномірність яскравості).

Важливе значення для забезпечення безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою мають засоби індивідуального захисту (ЗІЗ). Зважаючи на характер згаданих робіт, практично в кожному разі нормативними документами передбачено необхідність застосування ЗІЗ. Обов'язок забезпечення працівників ЗІЗ покладається на роботодавця.

Під час проведення огляду ЗІЗ потрібно звернути увагу та зафіксувати у протоколі відомості про: 1) наявність ЗІЗ, їх місце знаходження на момент огляду; 2) вид, ідентифікаційні або розпізнавальні знаки; 3) загальний стан; 3)

пошкодження, їх характер та локалізацію. Під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (залежно від їх характеру) можуть використовуватись засоби захисту, які мають конструкцію невисокої складності (садові рукавиці, рукавиці для захисту від впливу розчинів миючих речовин, фартухи, головні убори, сезонний одяг, взуття, легкі захисні шоломи, окуляри тощо), але частіше використовуються ЗІЗ, що мають складну конструкцію та призначені для захисту від небезпеки, що загрожує життю людей, або небезпеки завдання тяжких тілесних ушкоджень (фільтруючі пристрої для захисту дихальних шляхів від впливу токсичних речовин та газів, пристосування, що забезпечують частковий захист від впливу хімічних речовин, засоби захисту від ураження електричним струмом, засоби захисту від падіння з висоти та ін.). Якщо огляд ЗІЗ першої групи не становить особливої складності, то під час проведення огляду ЗІЗ другої групи потрібно скористатись допомогою спеціаліста.

Якщо під час виконання робіт з підвищеною небезпекою працівник загинув, огляд потрібно починати з трупа.

Після прибуття на місце події слідчий: 1) встановлює, чи не збереглися ознаки життя в потерпілого, при виявленні таких вживає заходів щодо надання йому долікарської і першої медичної допомоги, викликає бригаду швидкої медичної допомоги (якщо усі ці дії не виконано до прибуття слідчо-оперативної групи); 2) організовує охорону місця події; 3) перевіряє наявність осіб, участь яких необхідна для проведення огляду, видаляє усіх сторонніх; 3) збирає вихідну інформацію про подію; 4) з'ясовує які зміни на місці події були зроблені з моменту виявлення події, ким і з якою метою; 5) оцінює обстановку на місці події, не порушуючи сліди; 6) намічає план і схему огляду місця події; 7) дає завдання на проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій; 8) роз'яснює учасникам огляду їх права та обов'язки, ознайомлює їх з планом роботи на місці події¹.

Як свідчать результати вивчення емпіричних даних, найбільш поширеними видами виробничих травм під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, які нерідко спричиняють смерть потерпілого, є механічні та електричні травми. Причиною механічних травм зазвичай є необережне поводження з інструментами та приладдям для оброблення матеріалів, користування несправним інструментом, падіння виробів або заготовок через їх нестійке укладання, падіння з висоти тощо. Опіки (хімічні й теплові) виникають через необережне поводження з хімічно активними речовинами. Теплові опіки найбільш поширені на виробництвах, пов'язаних із плавленням і литвом металів, зварюванням і паянням, термічною обробкою металів. Електротравми виникають унаслідок ураження людини електричним струмом. Електричний удар викликає ураження нервової системи, серцевої діяльності та порушенням дихання, унаслідок чого може настати клінічна смерть².

---

¹ Взаємодія органів внутрішніх справ із закладами охорони здоров'я та прокуратурою при встановленні факту смерті людини : метод. рек. / [Чернявський С. С., Алексеева-Процюк Д. О., Стеблов В. В. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 18.

² Охрана труда в электротехнической промышленности : учеб. для техникумов / Чекалин Н. А., Полухина Г. Н., Тугуши Г. Г. [2-е изд., перераб. и доп.]. М.: Энергоатомиздат, 1984. 272 с.

Наприклад, під час виконання робіт з підвищеною небезпекою в нафтогазовій промисловості поширеними є нещасні випадки (травмування або загибель працівника), коли має місце затиснення потерпілого між нерухомим та рухомим об'єктами або між двома рухомими об'єктами. Таке травмування пов'язане з використанням важких вантажів, які потребують ручного оброблення під час монтажу обладнання, маневрування з важким обладнанням, загальними завданнями обслуговування. Характерними також є випадки травмування в умовах обмеженого простору через відсутність кисню, наявність отруйного газу, диму або пару, які надходять до простору або концентрація яких збільшується у зв'язку з характером виконуваних робіт, наприклад, зварювання, рідкі або тверді речовини, які раптово заповнюють простір, пожежі, вибухи тощо (наприклад, на суднах, яким потрібне технічне обслуговування та огляд цистерн). Можливі також механічні пошкодження внаслідок травмування частинами машин та механізмів, що обертаються (звичай, це удари тупими предметами, проте можуть бути і порізи, проколювання). Поширеними є травми (смерть) внаслідок вибуху, впливу електричного струму, шуму, хімічного впливу, вібрації, падіння з висоти, раптового вивільнення накопиченої енергії.

Наведений приклад охоплює найбільш поширені види виробничих травм під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Зважаючи на специфіку та характер виробничих травм, які спричинили смерть потерпілого, слідчому потрібно скористатися допомогою та консультацією лікаря-спеціаліста або лікаря-експерта. Така допомога полягає, по-перше, у виявленні ознак, що дозволяють висунути припущення про час настання смерті, характер і послідовність нанесення тілесних ушкоджень, що дозволить встановити механізм виробничої травми, по-друге, у консультуванні слідчого та інших учасників огляду щодо питань, пов'язаних з оглядом трупа, а також наданням практичної допомоги у виявленні, фіксації, пакуванні слідів (об'єктів) біологічного походження.

Під час огляду трупа на місці нещасного випадку судовий медик встановлює та повідомляє слідчому таку інформацію стосовно трупа: 1) поза трупа (положення голови, кінцівок, а також взаємне розташування трупа та інших об'єктів на місці події (виробничого обладнання, інструментів, уламків тощо); 2) опис предметів, що знаходяться на трупі, безпосередньо поруч з ним та під ним, включаючи стан поверхні, на якій знаходиться труп (ЗІЗ, інструменти, приладдя, уламки, інші предмети, які мають відношення до травматичної події); 3) опис одягу (як спеціального так і звичайного) – його стан, характер забруднень, пошкоджень, а також предмети, що знаходяться в кишенях; 4) характеристики статі, віку, зовнішності, індивідуальні особливості будови тіла; 5) наявність і вираженість ознак життєдіяльності тканин, зокрема, електробудливість м'язів, реакція м'язів на механічну дію, зіничні реакції (такі дослідження проводяться, якщо достеменно не відомо про час настання смерті); 6) наявність слідів-накладень на трупі (матеріал, сировина, що використовувались під час виконання робіт з підвищеною небезпекою); 7)

наявність ушкоджень на трупі, їх локалізація, визначальні характеристики та інша інформація про них, яка може бути встановлена під час огляду.

За результатами даних зовнішнього огляду трупа на місці нещасного випадку та результатами виявлення й фіксації слідів біологічного походження судовий медик в усній формі може відповісти слідчому на такі запитання: 1) яка можлива причина смерті? 2) яка приблизна давність настання смерті? 3) чи не змінювалось положення трупа після настання смерті? 4) чи є на трупі ушкодження і яким знаряддям вони заподіяні? 5) чи є місце виявлення трупа місцем, де були заподіяні пошкодження загиблого? 6) які сліди наявні на трупі, чим і в який спосіб вони ймовірно утворені? У разі потреби та залежно від конкретних обставин, судовий медик може відповісти на інші запитання, якщо вони не вимагають складних додаткових досліджень¹.

Під час проведення огляду важливо здійснити спробу пояснення походження виявлених пошкоджень, зважаючи на обстановку місця події та характер робіт з підвищеною небезпекою. Це допоможе у встановленні причини (причин) настання нещасного випадку й механізму травми, а також дозволить відмежувати нещасний випадок від іншої події (убивства, самогубства та ін.).

Наприклад, якщо є підозра, що має місце шахтна травма (завал), то потрібно зважати на те, що в механізмі шахтної травми найчастіше відбувається стискання важкими тупими твердими предметами, що діють на тіло людини зі значною силою. Унаслідок цього в м'яких тканинах і внутрішніх органах виникають глибокі великі розриви, клиноподібні і збиті переломи кісток. В умовах шахтних завалів у потерпілих найчастіше спостерігається пошкодження голови предметами з необмеженою поверхнею. Це багатоосколкові переломи черепа (переважно його основи, рідше склепіння), що поширюються на всі черепні ямки. Іноді форма пошкоджень голови дозволяє встановити форму предмета, що спричинив травму. Шахтна травма найчастіше є комбінованою, і поряд з пошкодженнями голови спостерігається пошкодження внутрішніх органів хребта, таза і кінцівок. Крім того, у шахтному виробництві можуть спостерігатися пошкодження від дії потужних машин, агрегатів чи їх деталей, котрі обертаються або рухаються. Це глибокі рвані й клаптеві рани, відкриті переломи кінцівок, ампутація їх². Тому важливо здійснити попередню спробу оцінки відповідності виявлених ушкоджень характеру травматичної події. Огляд потрібно проводити з обов'язковим урахуванням особливостей, пов'язаних зі стисненням тіла ґрунтом, породою, важкими предметами. Огляд необхідно починати з трупа. Спочатку описують ділянки тіла, які перебувають поза предметом, що стискає, а також сам цей предмет із зазначенням його розмірі, матеріалу, з якого його зроблено. Після видалення предмета, що стискає, описують положення та позу трупа.

---

¹ Взаємодія органів внутрішніх справ із закладами охорони здоров'я та прокуратурою при встановленні факту смерті людини : метод. рек. / [Чернявський С. С., Алексеева-Процюк Д. О., Стеблюк В. В. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 23.

² Судова медицина : підручник для студ. мед. вузів / [Концевич І. О., Михайличенко Б. В. та ін.] ; за ред. І. О. Концевич, Б. В. Михайличенка. К. : МП «Леся», 1997. С. 243–244.

За підозри, що смерть настала від електротравми, за загальним правилом огляд потрібно починати із встановлення загальних ознак смерті. Якщо ж на тілі є очевидні ознаки смерті, то огляд проводиться загальним порядком, проте в обох випадках особі, яка проводить огляд, потрібно переконатись у безпеці своїх дій. У цьому знадобиться допомога спеціаліста – інженера-електрика. Під час огляду трупа ретельно оглядають його одяг та взуття, фіксують пошкодження на них, сліди теплової дії струму (побуріння, обпалення або обвуглення ділянок одягу) та відповідність цих пошкоджень і слідів на одязі пошкодженням та слідам на трупі, що мають такий самий характер. На шкірі трупа може бути виявлено сліди впливу електричного струму, так звані електромітки, які мають вигляд або опіку шкіри або садна. Електромітки можуть бути як у місці входження струму, так і в місці його виходу. Місцем входу струму частіше бувають долоні рук, але може бути і будь-яка інша частина тіла (наприклад, волоссяна частина голови, де може бути виявлене обпалення волосся). Місцем виходу можуть бути, наприклад, стопи. Вираженість електроміток у місцях виходу електричного струму зазвичай незначна (у цьому разі остаточне судження про їх походження можливе лише після судово-медичного розтину).

Якщо смерть настала внаслідок електротравми, у деяких випадках можуть бути виявлені також механічні пошкодження, пов'язані з падінням після впливу електричного струму або одержані від удару об тупі предмети під час судомних скорочень м'язів від впливу електричного струму. На місці події потрібно спробувати знайти пояснення виникненню таких пошкоджень, зважаючи на конкретну обстановку¹.

Якщо є підстави вважати, що смерть настала внаслідок падіння з висоти, варто зважати на певні обставини та ознаки. Зокрема, невідповідність зовнішніх пошкоджень внутрішнім. Останніх значно більше внаслідок розривів, відривів і переміщення в напрямі падіння в поєднанні з множинними переломами кісток. Для подальшого встановлення механізму травми важливо зафіксувати інформацію про масу тіла, висоту, властивості поверхні, на яку падає тіло (м'який ґрунт, замерзла земля, асфальтове покриття тощо), наявність одягу і положення тіла в момент контакту з поверхнею².

Об'єктивне трактування механізму травми неможливе без правильного, своєчасного та послідовно проведеного огляду, специфіка якого зумовлена виявленням доказів, які опосередковано підтверджують падіння з висоти. Огляд проводиться в певній послідовності. Так, спочатку оглядається труп, потім місце його знаходження, місце старту, предмети, що виступають на передбачуваній траєкторії польоту, та шляхи підйому.

Під час фіксації місця положення трупа особливе значення має точне визначення відстаней від точки перетину перпендикуляру падіння з поверхнею співудару до тім'яної області голови, центра ваги тіла та підшви стоп трупа, а

---

¹ Осмотр места происшествия : пособие для прокурорско-следственных работников / Васильев А. Н., Виноградов И. В., Ратинов А. Р. М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. С. 343–344.

² Судова медицина : підручник для студ. мед. вузів / [Концевич І. О., Михайличенко Б. В. та ін.] ; за ред. І. О. Концевич, Б. В. Михайличенка. К. : МП «Леся», 1997. С. 216–217.

також вимірювання кута, під яким тіло перебуває у площині перпендикуляра падіння. Ці дані дають можливість висловити аргументовану думку про можливість або неможливість падіння за обставин, що досліджуються.

Після вимірювання відстаней та зафіксування положення трупа потрібно ретельно описати одяг і взуття трупа. За їх пошкодженнями можна зроби ти припущення про положення тіла в момент падіння та приземлення, контактах з деталями споруд та предметами за траєкторією польоту. Так, клаптеві розриви одягу виникають у момент відриву тіла від опори, у польоті, унаслідок взаємодії з предметами з обмеженою поверхнею, водночас як пошкодження, викликані тертям, та відривання підборів взуття відбувається внаслідок контакту з цими предметами лише в польоті. Контакт одягу з деталями будівлі, що виступає в момент падіння, супроводжується слідами ковзання та підшвах, внутрішніх бокових поверхнях взуття. Іноді на внутрішніх поверхнях брюк виявляються поверхневі смугасті сліди ковзання, а також пил, вапно, частинки цегли, сліди фарби тощо.

У разі, якщо огляд проводиться із запізненням, коли минув тривалий час після нещасного випадку, його завдання є обмеженими, оскільки обстановку на місці події, зазвичай, вже порушено, труп прибрано, сліди крові видалено, верстат відремонтовано, недоліки в техніці безпеки, що спричинили нещасний випадок, усунуто та ін. Утім навіть за таких умов огляд є необхідним і корисним, оскільки він орієнтує слідчого в обставинах події, а в деяких випадках дає можливість виявити речові докази. Так, наприклад, якщо травматична подія сталася через вузькість проходів між машинами, то зрозуміло, що це можна встановити і під час огляду, який проводиться із запізненням. Іноді після такого огляду вдається встановити сліди нещодавнього усунення порушень, що сприяли настанню нещасного випадку¹.

Відтак, для розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою результати огляду мають визначальне значення, оскільки нерідко саме під час огляду можливо зібрати та зафіксувати доказову інформацію, що визначатиме напрям і перебіг подальшого розслідування².

---

¹ Осмотр места происшествия : пособие для прокурорско-следственных работников / Васильев А. Н., Виноградов И. В., Ратинов А. Р. М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. С. 341.

² Панчишин М.Я. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Дис...канд. юрид. наук. Київ, 2016. 239 с.; Таран О. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці : моногр. / Таран О. В. К. : «ДІА», 2012. 352 с.

3. Огляд місця події під час розслідування порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд

При розслідуванні злочинів, передбачених ст. 275 КК України об'єкти огляду можуть бути різноманітними. Так, наприклад, промислова продукція являє широкий перелік предметів різного призначення та будови. Кожна одиниця промислової продукції має певні ознаки, які мають бути виявлені під час огляду, що дозволить у подальшому ході розслідування визначити її виробника, а також чи дотримано вимоги щодо її безпеки під час її конструювання, виготовлення, зберігання.

Слід зазначити, що огляд місця події може відбуватись на різних стадіях життєвого циклу промислової продукції, проте алгоритм дій слідчого зазвичай буде подібним. Відмінності полягатимуть у необхідності встановлення стадії життєвого циклу продукції та врахування її особливостей (ступінь готовності, вимоги якості, безпеки).

Має значення також безпосередня обстановка на місці події. Якщо йдеться про виробничий процес, то під час проведення огляду доцільно користуватись рекомендаціями, що запропоновані в літературі¹.

Отже, під час проведення огляду місця події потрібно звернути увагу на наступні обставини та дані (для промислової продукції):

- виробник, марка, модель, артикул, модифікація. Ці дані можуть бути з'ясовані при зовнішньому огляді продукції і зазвичай зазначені на самому виробі або на упаковці;

- наявність знака відповідності технічним регламентам, ідентифікаційного номеру, що надається органом з оцінки відповідності. Якщо такі дані відсутні, не обов'язково має місце порушення, можливо для цього виду продукції технічними регламентами не передбачено таке нанесення. З метою з'ясування цих обставин, у протоколі ОМП потрібно зафіксувати наявність/відсутність зазначених даних;

- супровідна документацію (зазвичай це інструкція з користування). Особлива увага має бути приділена етикеткам, маркуванню, іншим позначкам (при подальшому розслідуванні з'ясовуються вимоги технічних регламентів та відповідність цим вимогам зазначених характеристик), загальний опис продукції та схема (креслення) конструкції виробу;

- декларація про відповідність (аналогічно з попередніми пунктами, фіксується факт її наявності/відсутності, що у подальшому зіставляється з вимогами технічного регламенту).

Отже, можна визначити основні напрями огляду:

- встановлення і фіксація даних, що дозволяють або допоможуть ідентифікувати продукцію;

---

¹ Таран О.В. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці: монографія. К.: «ДІА», 2012. 352 с.

встановлення і опис невідповідності продукції встановленим вимогам;
встановлення і фіксація даних про походження і ланцюг постачання продукції.

У наведених положеннях зосереджено увагу на «технічній» складовій огляду, тобто вказано лише на специфічні ознаки промислової продукції, які мають значення для встановлення обставин провадження.

Утім, переважно, об'єктами огляду при розслідуванні цих злочинів є будівлі і споруди, а також різноманітні приміщення (будівельні склади, майданчики, бази та ін.).

При огляді цих об'єктів, на нашу думку, крім наукових положень, що стосуються тактики проведення огляду, доцільно брати до уваги та у окремих випадках запозичити напрацювання фахівців, які здійснюють обстеження будівель і споруд у передбачених законом випадках. Наприклад, проведення обстежень відповідно до Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва у якому визначено механізм проведення обстеження прийнятих в експлуатацію в установленому законодавством порядку об'єктів будівництва з метою оцінки їх відповідності основним вимогам до будівель і споруд, визначеним відповідним технічним регламентом, та життєя об'єктів протягом усього періоду їх існування.

Відповідних фахівців також доцільно залучати як спеціалістів до проведення ОМП.

У випадку, якщо є можливість попереднього вивчення технічної документації на об'єкт, потрібно приділити цьому питанню окрему увагу. Якщо така можливість відсутня, то до цього потрібно повернутись під час підготовки до додаткового або повторного огляду. Так, якщо йдеться про житловий будинок, вивченню підлягають такі основні документи, що являють склад технічної документації:

- технічний паспорт на квартирний (багатопверховий) житловий будинок;
- проектно-кошторисна документація зі схемами влаштування внутрішньобудинкових мереж водопостачання, каналізації, центрального опалення, тепло-, газо-, електропостачання тощо;
- акти державної комісії про приймання жилого будинку в експлуатацію;
- паспорти котельного господарства, котлові книги, у разі наявності вбудованих та прибудованих котелень;
- паспорти ліфтового господарства;
- акти приймання-передачі жилого будинку у разі зміни його власника чи балансоутримувача.

Технічна документація коректується в міру зміни технічного стану будинку, переоцінки основних фондів, проведення його капітального ремонту або реконструкції, переобладнання, перепланування та зміни цільового призначення будинку, квартири (кімнати).

До складу документації, яка ведеться виконавцями послуг, входять:

- кошториси, описи робіт на поточний і капітальний ремонт;
- акти технічних оглядів;

- журнали заявок жителів;
- протоколи вимірювань опору електромереж (за наявності);
- протоколи вимірювань вентиляції.

Якщо огляд проводиться безпосередньо після повідомлення про, наприклад, руйнування будинку, то зазвичай можлива лише фіксація зовнішніх ознак та очевидних дефектів, згодом доцільно провести додатковий огляд після відповідної підготовки, яка включає вивчення об'єкта за документами, у яких відображено об'ємно-планувальні і конструктивні рішення, геодезичною документацією, даними інженерно-геологічних вишукувань, проектної та технічної документації тощо.

Огляд слід проводити у такій послідовності:

загальний огляд – виявлення загальних зовнішніх ознак та орієнтовна оцінка технічного стану об'єкта. Під час візуального огляду особливу увагу потрібно звернути на видимі дефекти і пошкодження. Необхідно зважати на те, що такі дефекти і пошкодження можуть виникнути внаслідок недотримання вимог безпеки під час проектування та будівництва та знижувати міцність, стійкість і жорсткість будівельних конструкцій та експлуатаційні показники елементів інженерних мереж і систем об'єкта. Тому вони підлягають ретельному вимірюванню, фотофіксації та зазначенню на схемі (з прив'язкою). Вимірюванню підлягають геометричні параметри об'єктів, будівельних конструкцій, інженерних мереж і систем, їх елементи і вузли. Для цього достатньо простих технічних засобів: лінійка, шуп, штангенциркуль. У випадку очевидних руйнувань, слідчий діє за такою самою схемою. Отже, на цьому етапі огляду здійснюється: 1) виявлення дефектів та пошкоджень, опис їх характеру, локалізації із детальною фотофіксацією та прив'язкою до загальної схеми; 2) опис загального стану будівлі (споруди) із зазначенням про інші аварійні ділянки, деформації, які виявлені (прогин, крен, вигин, злам, тріщини, оголення та пошкодження арматури тощо); 3) обстеження та опис прилеглої території та об'єктів, що там розміщені. Правильно зафіксована інформація про дефекти і пошкодження для різних будівельних конструкцій часто може бути достатньою для встановлення причини їх виникнення.

На цьому етапі визначається доцільність і послідовність подальших досліджень, складається програма детального огляду, визначається потреба у залученні спеціалістів;

детальний огляд – здійснюється із урахуванням конструктивних особливостей будівлі та наявних дефектів і пошкоджень і включає вимірювальні роботи.

Доцільно здійснити інструментальне визначення параметрів дефектів і пошкоджень (зазвичай для цього потрібна допомога спеціаліста).

При інструментальних обстеженнях спеціалісти можуть застосовувати спеціальні прилади і обладнання, що дозволить невідкладно з'ясувати дані про поточний стан конструкцій (деформації, міцність, утворення тріщин, вологість), зокрема нівелір, теодоліт – визначення об'ємної деформації будівлі; вимірювач прогинів – визначення прогинів і переміщень; динамометричні кліщі – визначення міцності бетону, склерометр – визначення міцності розчину;

ультразвукові, радіометричні прилади – визначення прихованих дефектів матеріалу конструкції; термомуп, тепломір – визначення теплозахисних якостей стінового огороження; шумомір, спектрометр – визначення звукопровідності стін та перекриттів; вібромарка, віброграф Гейгера, осцилограф – визначення параметрів вібрації та ін.

Спеціаліст надає допомогу слідчому при вилученні слідів злочину та зразків матеріалів, які згодом можуть бути направлені для проведення експертизи. Це можуть бути: керна із залізобетонних конструкцій для визначення класу бетону; цегла, камінь, пластин розчину для визначення марок цих матеріалів; арматура і метал для визначення хімічного аналізу; проби ґрунту з шурфів для визначення фізико-механічних характеристик.

Залежно від обставин події та об'єкта огляду, до його проведення можуть залучатись декілька фахівців різних спеціальностей.

Як було зазначено, об'єкти огляду можуть бути різноманітними, у кожному випадку під час огляду слід зважати на конструктивні особливості об'єкта, його зв'язок з іншими об'єктами та оточуючим середовищем.

На прикладі житлового будинку розглянемо основні складові опису такого об'єкта у протоколі ОМП.

1. Загальна характеристика будинку.

Адреса будинку (вулиця, номер). Матеріал, кількість поверхів (наприклад, цегляний п'ятиповерховий). За наявності документів (технічний паспорт будинку) зазначається загальна площа приміщень та інші характеристики (розташування несучих стін, наявність підвалу, міжповерхові перекриття, дах, стропильна система, зазначається матеріал, з якого виготовлені ці конструкції). У випадку, якщо технічна документація на момент огляду не доступна, описуються загальні параметри, що встановлені за допомогою візуального огляду. Зазначаються дані про прилеглу територію та забудову.

2. Характер і місце руйнування, пошкодження із зазначенням його місця та даних вимірювань.

Наприклад, обвалення частини цегляної кладки простінків несучої стіни I поверху I під'їзду з боку фасадної частини будівлі. Руйнування цегляної кладки з зовнішнього боку складає 380 мм, з внутрішнього боку окремими місцями до 120 мм. Наявні тріщини на внутрішніх стінах і перегородках. По усій висоті фасаду житлового будинку I під'їзду наявні тріщини у віконних простінках. В деяких місцях встановлено випинання облицзовального шару зовнішніх стін будівлі; руйнування цегляної кладки і штукатурного шару цокольної частини будівлі, захисного шару бетону і корозія арматури віконних перемичок: виявлені тріщини у вимощенні, щілини між вимощенням і стіною будівлі, вертикальні і похилі тріщини на зовнішніх стінах.

Приклад опису стану будівлі з судового рішення.

Слідчим Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області було проведено огляд за участю експерта Полтавського відділення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз та головного інспектора будівельного нагляду інспекційного відділу № 2 Департаменту Держаної архітектурно-будівельної інспекції у Полтавській області, із застосуванням відеокамери та

фотоапарату, об'єкту, а саме відповідно до проектної документації - «будівлі ідальні з трансформаторною підстанцією під спортивний комплекс з добудовою басейнової зони» та згідно реєстру знаходиться громадський будинок (спортивний комплекс з басейновою зоною), що розташований за адресою: м. Полтава, вул. Р. Кириченко, 72-А. В ході огляду встановлено, що благоустрій території поблизу будівлі не завершений, у приміщенні маються незавершені роботи з внутрішнього оздоблення, електромонтажні, вентиляційні, сантехнічні, роботи з оздоблення, до того оглянувши ліфт виявлено, що відсутня частина огорожувальних конструкцій¹.

3. Фіксація та вилучення слідової інформації та зразків для подальших досліджень. Технічна складність об'єктів огляду (будівлі, споруди, окремі елементи будівельних конструкцій, механізми та ін.), недостатнє володіння спеціальною термінологією – ускладнюють відображення у протоколі значущих обставин. Тому фіксація ОМП тут має особливе значення.

Окрему увагу потрібно приділити питанням безпеки учасників слідчої (розшукової) дії та інших осіб, адже об'єктом огляду можуть бути будівлі і споруди, що частково зруйновані і становлять небезпеку для оточуючих. Тому доступ до місця події потрібно обмежити, на місці події дотримуватись правил безпеки на будівництві та застосовувати захисні засоби. Консультацію щодо безпеки на об'єкті може надати відповідний спеціаліст.

Отже, послідовність огляду місця події та зміст його стадій можна представити у наступному вигляді:

1) вивчення документації (за можливості), що передбачає ознайомлення з технічною документацією (ці дані надалі використовуються для визначення відповідності конструктивних та інших рішень і експлуатаційних характеристик нормативно-правовим вимогам та змінам природного, техногенного середовища, що відбулись за період експлуатації);

2) встановлення осіб, які мають стосунок до будівництва та експлуатації об'єкта;

3) візуальний (загальний) огляд об'єкта, прилеглих територій, забудови, елементів благоустрою;

4) огляд та обміри окремих частин будівлі (конструкції) за допомогою спеціальних приладів та методів моніторингу технічного стану;

5) виявлення та фотофіксація дефектів та пошкоджень;

6) вилучення слідової інформації, зразків для експертних досліджень;

7) складання схем, планів, креслень².

---

¹ Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 19 вересня 2017 року № 554/7130/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69000280>

² Войтович Я.В. Розслідування порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд. Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 254 с.

4. Участь спеціаліста у проведенні огляду місця події при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва

З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

Порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події визначається Наказом МВС України № 1339 від 3 листопада 2015 року, яким затверджено відповідну Інструкцію.

Спеціалістами є: інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії.

Спеціалісти можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та надавати безпосередню технічну допомогу сторонам кримінального провадження під час досудового розслідування^{1, 2}.

До проведення огляду при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва може також залучатись спеціалізована пересувна лабораторія (СПЛ) (спеціалізований автомобіль Експертної служби МВС, оснащений необхідним обладнанням, призначений для роботи групи працівників Експертної служби МВС, які володіють спеціальними знаннями та навичками застосування криміналістичних та технічних засобів при проведенні ОМП). У згаданій Інструкції передбачені випадки залучення СПЛ до проведення ОМП, серед яких пожежа, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; вибух, загроза вибуху. У інших випадках рішення про доцільність залучення спеціалізованої пересувної лабораторії для участі в проведенні ОМП приймається керівництвом відповідного підрозділу Експертної служби МВС спільно з керівництвом органів досудового розслідування, виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань³.

До проведення ОМП при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва доцільно залучати також інших спеціалістів, які не є працівниками органів досудового розслідування НП та Експертної служби МВС України та володіють різними спеціальними технічними знаннями. Це можуть бути

---

¹ Марчак В. Я. Консультації та роз'яснення спеціаліста як новела в кримінальному процесуальному законодавстві України. Митна справа. 2013. № 2 (86). Ч.2. Кн.1. С. 100–105.

² Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Наказ МВС України № 1339 від 3 листопада 2015 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

³ Там само.

інженерно-технічні працівники, співробітники органів технічного нагляду і контролю, наукові працівники, фахівці окремих спеціальностей та особи, які володіють певним навичками.

Загальний огляд починається з огляду місцевості з метою: орієнтування на ній; визначення меж простору, який підлягає огляду; вирішення питання про вихідну точку та послідовність огляду; вибору позицій для проведення орієнтуючої та оглядової фотозйомки та здійснення цієї фотозйомки. Потім необхідно з'ясувати, які об'єкти знаходяться на місці події, дослідити увесь комплекс обставин, які мають відношення до місця події, вивчити взаємне розташування та взаємозв'язок елементів обстановки, їх зовнішній вигляд та стан, зафіксувати положення об'єктів до моменту початку огляду ні до чого не торкаючись і не змінюючи. Необхідно також опитати потерпілих, свідків, очевидців про подію, зайти вихідні точки для застосування службово-розшукового собаки, вжити заходи безпеки, які гарантують збереженість виявлених слідів у ході подальшого ОМП, позначити ділянки, де виявлені сліди і інші речові докази.

Детальний огляд, як правило, проводиться за стадіями. Статична стадія полягає у дослідженні об'єктів у нерухомому стані, не допускаючи зміни їх положення. Вона має за мету зафіксувати точне місцезнаходження об'єкта, його положення відносно інших об'єктів, його стан. Динамічна стадія полягає у вивченні об'єкта, що передбачає зміну його місцезнаходження та розташування його частин.

Під час детального огляду досліджуються предмети і сліди, які залишені на місці події, шляхи, по яких злочинець міг проникнути на місце події та піти після його учинення. Вживаються усі заходи до виявлення слідів злочину та самого злочинця; при цьому об'єкти можуть зсуватися з місця, перевертатись та ін. Необхідно ретельно оглянути поверхні предметів, пошкоджених перепон, замикаючих пристроїв, уламки розбитого скла і т. ін. з метою виявлення на них слідів ніг, рук, зубів, знарядь зламу, мікрочастинок та ін.; вивчити обставини, які вказують на часові ознаки учинення злочину або залишення слідів (наприклад, фіксується факт утворення слідів до випадіння атмосферних опадів; відмічається стан рослинності під трупом та поряд із ним, положення вимикачів, дата на відривному календарі тощо). Визначаються сліди та інші речові докази, які мають бути вилучені, виготовляються копії зі слідів на предметах, які не можна вилучити; проводяться необхідні виміри слідів об'єктів, здійснюється вузлова та детальна фотозйомка виявлених слідів та інших речових доказів, які підлягають вилученню. Огляд об'єктів проводиться таким чином, щоб не пошкодити наявні сліди і не залишити нові, наприклад, сліди рук.

Під час заключної стадії складається протокол, перевіряється якість описання у ньому виявлених слідів та інших речових доказів, способів їх фіксації і вилучення. Предмети, що вилучаються пакуються із дотриманням заходів безпеки у підручні матеріали або спеціальну пакувальну тару. Запаковані об'єкти опечатуються, здійснюються спеціальні пояснювальні записи, які закріплюються підписами особи, яка проводить огляд і понятих.

Вживаються заходи до збереження об'єктів, які мають доказове значення і вилучити які не можливо. Ще раз перевіряються повнота та ретельність проведеного огляду з тим, щоб не пропустити щось суттєве, проводиться звірка вилучених та упакованих речових доказів з їх переліком у протоколі ОМП¹.

Результати проведення ОМП багато в чому залежать від підготовки до проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Залежно від обставин нещасного випадку, доцільно повідомити спеціаліста, якого слідчий планує залучити до проведення ОМП про такі обставини (наприклад, падіння (під час пересування, з висоти, в колодязь, яму, ємність); падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів, породи, ґрунту; дія предметів і деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються; ураження електричним струмом; утоплення, асфіксія, пожежа, вибух та ін.).

Це дасть можливість спеціалісту підготувати необхідні технічні засоби, обладнання, прилади, а також, у разі потреби, запропонувати слідчому залучити інших спеціалістів (зазначити яких саме і про місце їх роботи. Це можуть бути представники державних і недержавних експертних установ, працівники інженерних спеціальностей (залежно від обставин нещасного випадку та характеру робіт, під час виконання яких стався нещасний випадок: інженер з охорони праці, інженер-конструктор, інженер-електрик, інженер-енергетик, інженер-будівельник, інженер-механік, інженер-металург, інженер-метролог, інженер-електронник, інженер-гірник, інженер-системотехнік, інженер по деревообробленню, метеоролог, хіміки, технологи, працівники промислових підприємств, проектних та наукових установ і організацій, лабораторій, дослідницьких центрів, конструкторських бюро, спеціалізованих навчальних закладів, контрольно-наглядових органів та ін.).

Наприклад, якщо ОМП проводиться у зв'язку із нещасним випадком внаслідок порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275 КК України), то для огляду конструкцій, що виготовлені з різних матеріалів (цегла, дерево, метал, бетон та ін.), крім спеціаліста-будівельника, може виникнути необхідність у залученні спеціаліста у галузі матеріалознавства. Більше того, при відборі зразків-проб, фіксації змін у конструкціях може постати питання про залучення більш вузьких спеціалістів. Або у разі наявності на місці, що оглядається різних будівельних машин, обладнання, механізмів тощо може знадобитись допомога відповідних спеціалістів для пробного запуску обладнання, перевірки роботи машин і механізмів. Крім того, у таких провадженнях важливими носіями слідів є не тільки елементи речової обстановки на місці події, а й документи. Не знаючи відомостей, які містяться у цих документах, вельми проблематично встановити обставини, які підлягають доказуванню, практично неможливо висунути версії і, відповідно, розробити заходи щодо їх перевірки, а також вирішити інші задачі, які стоять перед слідчим².

---

¹ Разумов Э. А., Молибога Н. П. Осмотр места происшествия. К.:РиО МВД Украины, 1994. С. 19–21.

² Махов В. Н., Образцов В. А., Чернова К. Т. Расследование преступных нарушений правил при производстве строительных работ. М., 1979. С. 53.

Або інший приклад – нещасний випадок, пов'язаний із експлуатацією електроустановок. До проведення огляду обов'язково потрібно залучити відповідного фахівця (інженер-електрик, електромонтажник, електромеханік, електрослюсар та ін.). Спеціаліст у даному випадку звертає увагу слідчого на важливі обставини травматичної події це можуть бути питання щодо:

- стану ізоляції струмовідних частин і сполучних проводів (механічне пошкодження проводів у місцях вигинів і проходів через стіни приміщень, природне старіння ізоляції в процесі тривалої експлуатації, світлове старіння ізоляції під впливом ультрафіолетового спектру сонячного випромінювання, вплив на ізоляцію агресивного середовища (запиленість, загазованість), порушення ізоляції біля входу в штепсельні розетки і прилади, а також порушення ізоляції сполучних проводів;

- системи заземлень електроустановок (або їх відсутності);

- роботи в приміщеннях з підвищеною небезпекою (наявність великої кількості струмопровідного пилу за умовами виробництва, який осідаючи на проводах, проникаючи всередину електричних машин і апаратів, руйнує їх ізоляцію). Під час роботи в таких умовах не виключена ймовірність одночасного дотику людини до корпусів електроустановки, апаратів і проводів з пошкодженою ізоляцією і до металоконструкцій будівель, технологічних апаратів тощо, які мають з'єднання з землею;

- роботи в особливо небезпечних приміщеннях з відносною вологістю повітря майже 100% (стеля, стіни, підлога, що вкрита вологою), які характеризуються хімічним або органічним середовищем, що має руйнівну дію на ізоляцію і струмові дні частини електроустановки;

- випадків помилкового або самочинного ввімкнення приводів роз'єднувачів, віддільників і вимикачів навантаження (в електроустановках з напругою понад 1000 В) і контакторів або інших комутаційних апаратів з автоматичним приводом і дистанційним керуванням (в установках з напругою до 1000 В);

- роботи з автокранами поблизу або під ЛЕП тощо¹.

Очевидно, що слідчий самостійно не в змозі зорієнтуватись у таких специфічних питаннях, а допомоги інспектора-криміналіста так само може бути не достатньо.

Виявлення або своєчасне припущення про існування певних обставин має суттєве значення для кримінального провадження, оскільки допомагає у визначенні відповідних слідів та дозволяє їх зафіксувати та вилучити, що у свою чергу унеможливує знищення або приховування слідової інформації зацікавленими особами.

Зазвичай, важливо щоб обстановка на місці, де стався нещасний випадок не була змінена і не було залишено нових слідів, які не мають відношення до кримінального правопорушення, а натомість можуть дезорієнтувати слідчого. Проте це об'єктивно не завжди можливо (надання допомоги потерпілому, неможливість негайної зупинки виробничих процесів, вжиття заходів безпеки

---

¹ Марфін М. Особливості розслідування електротравм. *Охорона праці*. № 12. 2014. С. 50–52.

для інших працівників та ін.). У таких випадках спеціаліст, який обізнаний про особливості виробничої діяльності підприємства, може допомогти у моделюванні такого режиму, за якого речові докази будуть збережені, виробництво не зазнає збитків, а обстановка може бути допустимо змінена. Спеціаліст може також повідомити про ризик природних змін матеріальних слідів внаслідок впливу зовнішніх факторів (наприклад, погодні умови) і запропонувати заходи, які потрібно вжити, щоб не допустити втрати можливих доказів.

Слідчий не завжди може самостійно правильно визначити межі огляду та його послідовність у випадках, коли огляду підлягають великі території, мають місце масштабні руйнування та ін. Доводячи до відома спеціаліста обставини нещасного випадку, слідчому доцільно акцентувати увагу на цьому питанні. Результативним, на нашу думку, буде спільне попереднє ознайомлення з територією, що дозволить визначити та узгодити межі огляду, а також, у разі потреби, провести інші підготовчі дії (додаткові джерела освітлення, засоби, прилади, інструменти, техніка, доцільність залучення інших спеціалістів та ін.).

Окремо слід зазначити про безпеку учасників ОМП, що так само належить до питань підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії.

Місцем учинення злочинів проти безпеки виробництва можуть бути: місце, де здійснюється виробництво (підприємство, установа, організація, місце діяльності фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності (ст. 271 КК України), виробництво (підприємство, установа, організація, місце діяльності фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, де виконуються роботи з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК України), вибухонебезпечне підприємство або вибухонебезпечний цех (ст. 273 КК України), виробництво, на якому використовуються радіоактивні матеріали (ст. 274 КК України). Отже, у окремих випадках, може існувати небезпека для життя і здоров'я учасників ОМП у зв'язку із небезпекою самого виробничого об'єкта або його елементів та характеру виконуваних робіт. Так, можливі ризики вибуху, пожежі, отруєння, впливу небезпечних виробничих факторів та ін. Про такі ризики доцільно проконсультуватись зі спеціалістом та вжити необхідні заходи безпеки, які можуть включати прогнозування розвитку небезпечної ситуації, забезпечення учасників ОМП засобами індивідуального захисту (захисний одяг, взуття, засоби захисту органів дихання), знезаражуючі речовини та ін.

Після закінчення підготовчих дій, починається безпосередній ОМП.

Якщо спеціаліст прибув на місце події пізніше, слідчому потрібно поінформувати його про дії інших учасників ОМП, які могли викликати зміни у матеріальній обстановці.

Об'єктами огляду при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва можуть бути:

– виробничі приміщення, ділянки місцевості де виконувались роботи і стався нещасний випадок, робоче місце потерпілого та інших осіб (у тому числі засоби індивідуального і колективного захисту та ін.);

– будівлі або споруди (як предмет злочину ст. 275 КК України або як місце, де виконувались роботи з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК України);

- офісні приміщення (служба охорони праці, кадровий відділ, юридичний відділ, фінансово-економічний підрозділ та ін.);
- тимчасові приміщення;
- предмети і засоби праці (інструмент, технологічне оснащення, машини, механізми, прилади тощо), продукти праці (напівфабрикати, готові вироби);
- джерела енергії (електрична, пневматична, хімічна, теплова, та ін.),
- комп'ютери, електронні носії інформації (зйомні і незйомні магнітні диски, компакт-диски, флеш-накопичувачі, оптичні диски, магнітні карти, цифрові касети та ін. Ці носії можуть міститись у персональних комп'ютерах серверах, комунікаційному обладнанні, смартфонах, цифрових фотоапаратах та ін.);
- печатки, штампи;
- документи (проектно-кошторисна документація, акти приймання робіт, податкові, бухгалтерські, банківські, договірні та інші документи).

Різноманітність конструктивно складних об'єктів та інших специфічних елементів виробничого середовища, їх розміщення, призначення та зв'язок можуть створювати враження безсистемного нагромадження для особи, яка не володіє відповідними спеціальними знаннями. Звичайно, слідчий може самостійно з'ясувати призначення та будову згаданих об'єктів, проте це займе багато часу, який потрібен для виконання інших невідкладних задач на місці події.

Приклад. Під час розслідування аварії, що сталася на одному з енергоблоків Вуглегірської ТЕС ПАТ «Центрэнерго» (займання значної площі, пожежа) в Донецькій області, внаслідок якої загинула одна та травмовано понад 10 осіб. Слідчий, який проводив огляд місця події, діючи тактично грамотно, залучив до нього спеціаліста одного з колишніх працівників ТЕС, який перебував на пенсії та мав великий досвід роботи на підприємстві. Зазначений спеціаліст допоміг слідчому швидко зорієнтуватися в технологічному процесі ТЕС, оперативно виявити місце витоку вугільного пилу, технічно правильно описати частини та деталі механізмів, сформулював припущення про причини аварії, яке пізніше було підтверджено висновками інженерно-технічної експертизи¹.

Отже, на стадії загального огляду, допомога спеціаліста потрібна для:

1) визначення меж та послідовності проведення ОМП. Межі огляду у кожному випадку залежать від конкретних обставин нещасного випадку. Але обов'язково мають включати як безпосереднє місце, де стався нещасний випадок, так і загальну обстановку.

Зазвичай, послідовність огляду така: встановлення місця перебування потерпілого у момент коли стався нещасний випадок, з'ясування характеру робіт, які він виконував, попередні версії про можливі причини настання нещасного випадку (несправність обладнання, порушення правил безпеки

---

¹ Початковий етап розслідування злочинів проти безпеки виробництва: практичний посібник / Уклад.: І. В. Кубарев, О. В. Одерій, О. Ю. Татаров, О. В. Меживой, Т. О. Лоскутов. Донецьк: ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2014. 64 с.

самим потерпілим, іншими особами тощо), огляд виробничої обстановки (оцінка загального стану техніки безпеки, організації робіт).

Консультація та технічна допомога спеціаліста може бути потрібна щодо таких об'єктів, питань та обставин:

- інструменти, пристрої, засоби праці: чи співпадає їх фактичне місцезнаходження із передбаченим нормативно-правовими актами; найменування; інвентарні номери, маркування тощо, справність, безпека; наявність інструментів або предметів, які не повинні знаходитись на робочому місці; саморобні пристосування;

- з'ясування: положення тіла потерпілого після настання нещасного випадку (спеціаліст моделює механізм нещасного випадку із урахуванням нормативних вимог щодо роботи обладнання та порядку виконання роботи), чи у тому місці, де повинні були виконуватись роботи знаходився потерпілий;

- інформування про обов'язкові спеціальні документи, які дають дозвіл на виконання певного виду робіт (наряд-допуск, дозвіл); інші документи, які стосуються організації і проведення робіт, повідомлення про їх можливе місце знаходження;

2) для застосування засобів (освітлювальні, оптичні, фотоапаратура, відеоапаратура, засоби для виявлення різних видів слідів, виготовлення зліпків, вимірювань, пошукові засоби тощо) і прийомів криміналістичної техніки, проведення складних видів фотозйомки (залежно від конкретних обставин). Фотографуванню підлягають загальний вид цеху, дільниці, безпосереднього місця, де стався нещасний випадок, інструментів, пошкоджень об'єктів, які можуть мати відношення до нещасного випадку (електропроводка, предмет (частини машин, механізмів, пристроїв, деталей, інструменту), яким було травмовано особу, засоби індивідуального і колективного захисту;

3) підготовки планів, схем (обстановка на місці події, окремі елементи конструкцій, машин, механізмів, обладнання, інструментів, пристосувань та ін., їх взаємного розташування)

4) проведення вимірювань із застосуванням вимірювальних приладів, фіксація показників. Наприклад, при огляді будівель і споруд спеціаліст може надати консультативну допомогу слідчому щодо проектної документації, порядку та меж візуального огляду будівлі, здійснює огляд окремих конструкцій та частин будівлі за допомогою спеціальних приладів (нівелір, теодоліт, щуп, штангенциркуль, термомір, осцилограф, лазерний дальномір та ін.) та методів (акустичний, ультразвуковий, електромагнітний, електрооптичний); здійснює оцінку природничо-кліматичних факторів (мікрокліматичні умови праці: температура, вологість та швидкість руху повітря) та ін.

Залежно від конкретних обставин, спеціаліст звертає увагу на:

фізичні фактори ризику, які є потенційно небезпечними і могли мати вплив на механізм нещасного випадку. Зокрема: машини, механізми, що рухаються, рухомі частини машин, обладнання, гострі краї, розташування робочого місця на висоті, а також такі ризики як пил, загазованість, температура на робочому місці, температура поверхонь предметів, шум, вібрація (загальна, локальна),

інфразвук, ультразвук, іонізація повітря, мікроклімат (тиск, вологість, рухливість повітря), напруга в електричному ланцюзі, статична електрика, електромагнітне випромінювання, напруженість електричного та магнітного поля, природне освітлення, освітленість робочої зони, яскравість, контрастність, радіація, електромагнітні поля та ін.;

хімічні фактори ризику: токсичні, подразнюючі, сенсibiliзуючі, канцерогенні та ін. Спеціаліст зазначає про можливі шляхи їх проникнення в організм (органи дихання, шлунково-кишковий тракт, шкіряні покриви та слизові оболонки,

біологічні фактори ризику – патогенні мікроорганізми (бактерії, віруси), макроорганізми (рослини, тварини, культури клітин).

Наприклад, якщо звернутись до практики, то можна зазначити, що нещасні випадки часто відбуваються внаслідок¹:

контакту з небезпечними матеріалами (спеціаліст роз'яснює про вимоги поводження з такими матеріалами та їх зберігання, індивідуальне захисне обладнання);

ураження електричним струмом (спеціаліст звертає увагу на стан струмоведучих частин обладнання і електричної арматури, можливість короткого замикання, наявність вимикачів, попереджувальних знаків, правильність заземлення, ізоляцію обладнання та ін.);

падіння об'єктів (спеціаліст відзначає наявність захисних сіток, стан ідентифікації небезпечних зон, наявність/відсутність шоломів та ін.);

падіння (спеціаліст повідомляє про вимоги проектування робочого місця, наявність/відсутність попереджувальних знаків, огорож, нековзне/ковзне покриття підлоги тощо);

опромінення (спеціаліст звертає увагу на герметичність зберігання матеріалів, обов'язковість дотримання спеціальних процедур поводження, наявність/відсутність захисного обладнання, попереджувальних знаків та ін.);

вплив високих температур (спеціаліст консультує про стан ізоляції джерела, наявність/відсутність попереджувальних знаків, запобіжних пристроїв, індивідуального захисного обладнання та ін.);

вплив шуму (спеціаліст роз'яснює про стан ізоляції обладнання, глушіння, наявність/відсутність навушників, попереджувальних знаків та ін.);

контакт з біологічно небезпечними речовинами (спеціаліст консультує про стан ізоляції джерела, дезінфекцію, фільтрацію, вимоги до безпечної утилізації, автоклавної обробки тощо);

травмування (спеціаліст звертає увагу на наявність/відсутність запобіжних пристроїв, блокування, захисних огорож, стан і вимоги до техобслуговування інструменту й обладнання, роз'яснює вимоги до процедур безпечного виконання робіт тощо);

пожежа/вибух (спеціаліст у частині вимог безпеки виробництва звертає увагу слідчого на нормативні вимоги до проведення інструктажу, роботи з

---

¹ Лисенко О. OHSAS 18001: крок за кроком. Охорона праці. № 12. 2014. С. 16–17.

небезпечними матеріалами, ізоляції джерела, системи виявлення й пожежогасіння та ін.).

Стан технічного обладнання досліджується за допомогою приладів (отримання інформації у вигляді електричних, світлових, звукових сигналів в результаті взаємодії об'єкта, що діагностується з фізичними полями – вібраційними, акустичними, тепловими) та органолептичних методів (для підвищення точності результатів, отриманих за допомогою приладів).

5) визначення та фіксації місця розташування об'єкта та взаємного розташування з іншими об'єктами та у загальній на місці події;

б) фіксації слідів, вжиття заходів для їх збереження.

На стадії детального огляду особливу увагу потрібно приділити негативним обставинам. Негативними обставинами, що можуть свідчити про інсценування нещасного випадку можуть бути: наявність на місці події предметів, які не характерні для виробничої обстановки, особливо, якщо знаходження інших, крім визначених нормативними вимогами інструментів та знарядь, заборонене.

Якщо на робочому місці потерпілого знаходяться інструменти, які не повинні використовуватись для проведення робіт, які фактично виконувались, слідчий не завжди самостійно може їх визначити. Те саме можна сказати і про їх відсутність. Якщо наявні сторонні предмети, то спеціаліст може роз'яснити можливі причини перебування цих предметів, або ж звернути увагу на заборону їх перебування на робочому місці.

Відсутність на місці події слідів або предметів, які обов'язково мають бути (наприклад, відсутність слідів, які обов'язково мали залишитись на одязі, невідповідність характеру травми на тілі принципу роботи механізму, яким вона була спричинена) може свідчити про інсценування нещасного випадку. Крім того, на місці події можуть знаходитись предмети, призначення яких може бути не зрозумілим для слідчого.

Що стосується фіксації результатів ОМП, то допомога спеціаліста необхідна для правильного зазначення в протоколі назв об'єктів, використання термінології, підготовки схем, креслень, рисунків, графічних зображень, ескізів, фотографування (вибір виду і методів), відеозйомки, пакування та транспортування слідової інформації.

Крім того, відомості про спеціалістів, які беруть участь у проведенні ОМП, про результати ОМП, а також інформація про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, вносяться до протоколу ОМП.

Носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, додаються до протоколу ОМП. При виготовленні оригіналу документа в електронній формі (його відображення) після завершення ОМП спеціалістом за дорученням слідчого у довільній формі складається письмове пояснення, у якому зазначаються дата проведення процесуальної дії, дата виготовлення документа (відображення), номер та/або параметри технічних носіїв інформації, а також прізвище особи, яка виготовила копію запису.

Письмове пояснення та відображення запису процесуальної дії приєднуються як додатки до протоколу ОМП.

За результатами проведення ОМП залучені спеціалісти консультують слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносіїв, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення тих чи інших питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів¹.

Слід підкреслити, що незважаючи на важливість допомоги спеціаліста при проведенні ОМП, не можна перекладати на нього процесуальні обов'язки слідчого. Робота слідчого не може бути зведена до механічної фіксації у протоколі інформації щодо порядку та результатів ОМП. У кожному разі потрібна аналітична робота, оскільки лише слідчий обізнаний про усі відомі обставини травматичної події, може зіставити певні відомості та факти, які не відомі спеціалісту та є відповідальним за результати проведення ОМП та кримінального провадження в цілому. Тобто слідчий лише сприймає інформацію, яку надає спеціаліст, але аналізує, робить висновки і використовує її самостійно. Слід також мати на увазі, що незважаючи на спільну мету слідчого і спеціаліста щодо ефективного проведення ОМП (комплексне дослідження об'єкта), підхід до виконання своїх обов'язків у зазначених суб'єктах різний. Слідчий є керівником проведення слідчої (розшукової) дії, відповідає за її організацію, дотримання процесуальних вимог, орієнтується на виконання завдань кримінального провадження, які можуть бути вирішені за допомогою ОМП. Спеціаліст виконує вказівки слідчого, бере участь у проведенні ОМП шляхом застосування своїх спеціальних знань щодо окремих питань огляду, він не відповідає за результати кримінального провадження, а тільки за виконання своїх обов'язків як учасника кримінального провадження².

---

¹ Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Наказ МВС України № 1339 від 3 листопада 2015 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

² Тимофєєва Н.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва. Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 213 с.

Список використаних та рекомендованих джерел

Взаємодія органів внутрішніх справ із закладами охорони здоров'я та прокуратурою при встановленні факту смерті людини : метод. рек. / [Чернявський С. С., Алексеева-Процюк Д. О., Стеблюк В. В. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. 64 с.

Войтович Я.В. Розслідування порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд. Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 254 с.

Куликов В. И. Обстановка совершения преступлений и ее криминалистическое значение : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судопроизводство; прокурорский надзор; криминалистика». М., 1983. 23 с.

Лановенко И. П. Охрана трудовых прав. К.: Наукова думка, 1975. 320 с.

Лисенко О. OHSAS 18001: крок за кроком. Охорона праці. № 12. 2014. С. 16–17.

Марфін М. Особливості розслідування електротравм. *Охорона праці*. № 12. 2014. С. 50–52.

Марчак В. Я. Консультації та роз'яснення спеціаліста як новела в кримінальному процесуальному законодавстві України. Митна справа. 2013. № 2 (86). Ч.2. Кн.1. С. 100–105.

Махов В. Н., Образцов В. А., Чернова К. Т. Расследование преступных нарушений правил при производстве строительных работ. М., 1979. С. 53.

Осмотр места происшествия : пособие для прокурорско-следственных работников / Васильев А. Н., Виноградов И. В., Ратинов А. Р. М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. 382 с.

Охрана труда в электротехнической промышленности : учеб. для техникумов / Чекалин Н. А., Полухина Г. Н., Тугуши Г. Г. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Энергоатомиздат, 1984. 272 с.

Панчишин М.Я. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Дис...канд. юрид. наук. Київ, 2016. 239 с.

Початковий етап розслідування злочинів проти безпеки виробництва: практичний посібник / Уклад.: І. В. Кубарев, О. В. Одерій, О. Ю. Татаров, О. В. Меживой, Т. О. Лоскутов. Донецьк: ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2014. 64 с.

Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Наказ МВС України № 1339 від 3 листопада 2015 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

Разумов Э. А., Молибога Н. П. Осмотр места происшествия. К.:РІО МВД України, 1994. 672 с.

Судова медицина : підручник для студ. мед. вузів / [Концевич І. О., Михайличенко Б. В. та ін.] ; за ред.. І. О. Концевич, Б. В. Михайличенка. К. : МП «Леся», 1997. 656 с.

Таран О. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці: монографія. К.: «ДІА», 2012. 352 с.

Тимофєєва Н. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва. дис. ... канд. юрид .наук. Київ, 2018. 213 с.

Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 19 вер. 2017 року № 554/7130/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69000280>

Наукове видання

ТАРАН Олена Вікторівна,
ЗАПОТОЦЬКИЙ Андрій Петрович,
СУЩЕНКО Віктор Дмитрович та ін.

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка Шаповалова А. О.

Підписано до друку 07.07.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,86. Тираж 50 прим.

Виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017